

Hans- George Gadamer Hermeneutiğinin Oluşumu ve Temel Kavramları

The Formation and Basic Concepts of Hans- George Gadamer Hermeneutics

Duygu KARATAŞ*

Öz: Felsefe; insanın entelektüel yeteneğinin sonucunda ortaya çıkmış olan bir disiplindir. Felsefe disiplini alt disiplinlere ayrılmaktadır. Bunlardan birisi “hermeneutik”dir. Hermeneutik; insanın kendisini, çevresindekileri, içinde yaşamış olduğu dönemi veya kendinden önceki dönemleri, bu dönemlerde ortaya konulmuş metin veya sanat eseri gibi daha birçok unsuru olduğu gibi anlamayı sağlayan bir düşünce disiplini dir.

Bu çalışmada hermeneutik alanında, Gadamer’in kendi dönemi içerisinde benimsemiş olduğu felsefi hermeneutik anlayışı ve bu disipline kattığı önemli kavramlara değinilerek, düşüncesini nasıl temellendirdiği ortaya konulmuştur. Eleştirdiği noktalardan yola çıkarak önemli gördüğü kavramları; başta tarihsellik olmak üzere, “önyargı, ufukların kaynaştırılması, gelenek, etki tarihi bilinci gibi insan için olmazsa olmaz kavramları ele alınıp; detaylı bir şekilde incelemeleri yapılmış, hermeneutik disiplini nasıl sağlam bir zemine oturtmak istediğine değinilmeye çalışılmıştır.

Gadamer ortaya koymuş olduğu düşünce ve kavramları sayesinde, bir insanın gelenekten bağımsız olamayacağı gibi, önyargıdan da bağımsız olamayacağını göstermeyi amaçlamıştır. Hermeneutik için önemli kavramları ortaya koymuş olan Gadamer’in temellendirdiği önemli kavramlar ve saptamalar hermeneutik için önemli bir yer teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gadamer, Hermeneutik, Anlama, Ön Yargı, Gelenek.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, dygukrts.dygukrts@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4686-6638

Atf (to cite): Karataş, D. (2020). Hans- George Gadamer Hermeneutiğinin Oluşumu ve Temel Kavramları. Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi, 7(13), 61-82.

Abstract: *Philosophy; it is a discipline that emerged as a result of human intellectual ability. The discipline of philosophy is divided into sub-disciplines. One of them is "hermeneutic". Hermeneutics; It is a discipline of thought that enables a person to understand himself, his surroundings, the period he lived in or the periods before him, as well as many other elements such as a text or a work of art created in these periods.*

In this study, in the field of hermeneutics, the philosophical hermeneutics understanding adopted by Gadamer in his period and the important concepts he added to this discipline, and how he bases his thought has been revealed. Based on the points he criticizes, the concepts he considers important; primarily historicity, "prejudice, fusion of horizons, tradition, the consciousness of the history of impact are considered indispensable concepts for human beings; It has been examined in detail, and it has been tried to touch on how he wants to place the hermeneutic discipline on a solid ground.

Based on the points he criticizes, the concepts he considers important; primarily historicity, "prejudice, fusion of horizons, tradition, the consciousness of the history of impact are considered indispensable concepts for human beings; It has been examined in detail, and it has been tried to touch on how he wants to place the hermeneutic discipline on a solid ground. The important concepts and determinations based on Gadamer, who has revealed important concepts for hermeneutics, constitute an important place for hermeneutics.

Keywords: *Gadamer, Hermeneutics, Understanding, Prejudice, Tradition.*

1. GİRİŞ

İnsanoğlunun varoluşundan bu yana doğru anlama problemi insan yaşamının en önemli parçalarından biri olmuştur. Bakıldığında soru sorma, merak, hayret gibi unsurların çoğu, insanın yaradılışı gereği onda bulunmaktadır. Aslına bakıldığında doğru anlama problemini çözmek ancak merak ve soru sormakla mümkündür. Çünkü felsefe merak, hayret, insan yaşamı, varoluş gibi unsurları içinde barındıran, birçok alan hakkında gerekli ve önemli saptamalar yaparak doğru bilgiye ulaşmanın ölçütlerini ortaya koymaya çabalayan bir disiplindir. Felsefe bu amacını gerçekleştirmek için analiz ve kritik yaparken, en çok da altını çizdiği "doğru anlama mümkün mü?", "doğru anlamayı mümkün kılan ölçütler nelerdir?" gibi sorulara cevaplar aramaya çalışır. Problemin tespiti çözüm için en önemli adım olduğundan felsefe de sorular cevaplardan daha önemlidir.

Hermeneutiğin temelini oluşturan "doğru anlama" insanoğlunun ebedi problemidir. Doğru anlamamanın temelinde öncelikle kavramları doğru anlama bulunmaktadır. Kavramlara dair bir anlam örtüşmesi olmadığında, anlamamanın da mümkün

olamayacağı açıktır. Buna bağlı olarak felsefe disiplini temelinde doğru anlama amacını barındırdığı için, hermeneutiğın de temelinde bulunmalıdır.

En genel anlamıyla felsefi hermeneutik; “metinden hareketle yazarın zihninde kastettiği anlama ulaşma” şeklinde tanımlanabilir. Bu bağlamda üç farklı tanım ortaya çıkmıştır. İlk tanım olarak felsefi hermeneutik; metinleri anlama ve yorumlamanın en genel ismidir. İkinci olarak; insanların ortaya koydukları metinler ve insan tarafından meydana gelmiş davranış edimlerinin anlaşılmasını sağlayan temel yapı, son olarak da bireyin kendi varlığının temel alt yapısını anlama işlemidir (Topakkaya, 2007: 76). Dolayısıyla, gerek teoloji, gerek hukuk alanında doğru anlamının imkânı ancak kavramlara dair doğru ve yeterli bir anlayış metodu olarak ortaya konulduğunda var olabildiği için felsefi hermeneutik bu alanlara da katkı sunmaktadır.

Bu çalışmamızda Gadamer’in hermeneutik alanındaki düşünceleri, hermeneutiğın Gadamer için ne ifade ettiği, kendinden önce gelen düşünürlerden (Schleiermacher ve Dilthey gibi) ne gibi farklarının bulunduğu belirlenerek, hermeneutik alanda Gadamer’in yeri ve önemi ortaya konmaya çalışılacaktır.

2. HERMENEUTİK ANLAYIŞIN TARİHÇESİ

İnsanoğlu dünden bugüne, doğumundan ölümüne kadar olan zaman zarfında içinde yaşadığı dünyayı, iç dünyasında kurgulamış olduğu çeşitli düşünceleri sorgulamış, yorumlamış ve anlamak istemiştir. Burada “anlamak” sözcüğünden kastedilen “doğru anlamak”tır. Bir şeyin ne ifade ettiği, kişinin aslında neyi anlatmak istediği, kişinin psikolojik durumu, içinde yaşadığı dönem, kullandığı kavramlarda ne anlatmak istediği vb. özellikler göz önünde bulundurularak sonuç niteliğinde hakiki bilgi edinmek olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla “anlama” sonu belli olmayan bir zaman dilimi içinde gerçekleşmektedir. Bu zaman dilimi içinde birçok işlemi barındırır. Yola okumak ile koyulur. Kaynağın içinde bulunan sözcükler zihnimizde teker teker işlenir. Önceden edindiğimiz bilgiler ile okuduklarımız birbiriyle örtüştürülmeye çalışılır. İlk olarak yapacağımız şey yazarın amacını belirlemek olmalıdır. Bu yöntem yazarın asıl anlatmak istediği şeyi, tam olarak anlayabilmemizi sağlayacaktır.

Hermeneutik kavramının ne tür problematikler üzerine kullanıldığı, nasıl ortaya çıktığı, hangi evrelerden geçerek günümüze ulaştığı ve nasıl değiştiğine

bakıldığında karşımıza çıkan ilk kavram “doğru anlama”dır (Toprak, 2003: 23). Çünkü hermeneutik anlayış “doğru anlama” çabası üzerine kurulmuştur. Hermeneutik; en genel anlamı olarak “herhangi bir ifade, anlam, metin ya da sanat eserini yorumlama sanatıdır. Yaygın olan diğer bir tanıma göre hermeneutik, anlama öğretisidir” (Topakkaya, 2007: 76). Diğer bir ifadeyle de hermeneutik; “anlaşılması zor veya anlaşılmaz olanı anlaşılır hale getirme uğraşının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır” (Toprak, 2003: 23). Buradan da anlaşılacağı üzere doğru anlama ancak hermeneutik ile mümkündür.

Hermeneutik anlayışın geçmiş dönemlerde nasıl ele alınmış olduğuna kısaca değinecek olursak, Antik Yunan döneminde genel olarak alegorik yorumlama şeklinde kullanılmıştır. Ortaçağ’da genel olarak teolojik hermeneutik üzerinde durulsa da Antik Yunan’a da rastlamak mümkündür. Çünkü Ortaçağda da alegorik yöntemin korunması amacıyla “teolojik hermeneutik” yani kutsal metinlerin yorumlanması ortaya çıkmıştır (Öztürk, 2010: 23).

Ortaçağ döneminde hermeneutik denildiğinde akla gelen ilk yöntem “alegorik yorumlama yöntemi” olmuştur. Alegorik yorumlama yöntemi bir metnin düz ve görünürdeki anlamı dışında daha içsel, derin ve gizli bir anlamı olduğunu ifade eder. Ortaçağ’a bakıldığında da kutsal metinlerin alegorik yorumlama yöntemi ile gizli mesajlar ortaya çıkarılmak istenmiştir. Çünkü o metnin içindeki her kavram içerisinde bir hakikati barındırır. Bu sebeple her insanın o hakikati ortaya çıkaramayacağı söylenebilir. Dolayısıyla kavramların arka planında bulunan gizli mesaja ulaşacak, hakikati bulabilecek kişilerin Ortaçağ döneminde kilise babaları olabileceği söylenebilir. Çünkü onlar “tanrının habercisi” olarak anılmaktaydı. Bu yüzden metinlerin tefsiri de onlara aitti (Öztürk, 2010: 24).

Bu konuda Antik Yunan dönemine bakıldığında da karşımıza “Hermes” çıkmaktadır. Hermes’in de tanrıdan gelen sözleri insanların anlayabileceği şekilde yorumladığına inanılırdı. Yani bu durumda Ortaçağ da Hermes’ in yerini din adamlarının, kilise babalarının aldığı söylenebilir. Ortaçağ’ da alegorik yorumlama yöntemi varlığını uzun bir süre devam ettirmiştir.

2.1. Hermeneutik Gelenek İçerisinde Schleiermacher ve Dilthey

Schleiermacher hermeneutik açısından önemli bir filozoftur. Hatta ortaya koymuş olduğu düşünceler ile hermeneutik tarihinde çığır açmıştır. Schleiermacher de

kendinden önceki düşünürler gibi teologdur. Fakat kendinden önce hermeneutikle ilgili ortaya konulan düşüncelerden farklı olarak o, sadece geliştirmiş olduğu yöntem ile kutsal metinleri yorumlamakla kalmamış, kutsal metinler dışında kalan tüm alanları da (ayrıca konuşmayı da) kapsayan bir hermeneutikle işe koyulmuştur. Bu sebeple hermeneutik tarihinde “modern hermeneutiğın başlatıcısı” olarak tanınmış ve hermeneutiğe farklı bir bakış açısı kazandırarak döneminde çığır açmıştır (Toprak, 2003: 39). Ayrıca yazılı metinlerin anlaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla us ve tarihi karşı karşıya getiren problemleri ortadan kaldırmak için, hermeneutiğın bir bilim olarak kurulmasında ön ayak olmuştur (Bilen, 2002: 57).

Schleiermacher, hermeneutiği “anlama sanatı” olarak ifade etmiştir. Yukarı da değinildiği gibi sadece zor metinleri açıklamakla uğraşmamıştır. O retorik adı verilen konuşma sanatının hermeneutiğın bir parçası olduğunu öne sürmüş ve retorik üzerine yoğunlaşmıştır. Bu sayede hermeneutik alanı yavaş yavaş felsefi alanın içine çekmiştir. Aynı zamanda retorik ile hermeneutiğın dili anlaması gerektiğini öne sürerek bir bakıma hermeneutiği herkesin ilgi alanı içine giren bir alan olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla hermeneutik, dili kullanma yeteneğimiz sayesinde her an gerçekleştirdiğimiz anlama olayı açısından evrensel bir tanıma ulaşmaktadır (Öztürk, 2009: 154).

Schleiermacher, genel hermeneutik ve özel hermeneutik arasında ayırım yapmıştır. Ona göre filolojik hermeneutik, hukuk hermeneutiği, teolojik hermeneutik vs. gibi özel hermeneutikler sadece içinde bulunan konuyu anlamayı sağlamaktadır. Bu metinler ya da konuşmalar belirli konulara aittir. Dolayısıyla var olan konu dışında başka bir konuyu anlamayı sınırlandırır. Bu durumda belli başlı sorunları beraberinde getirmektedir. Ayrıca özel hermeneutikler bilimsel bir amaç gütmeyiz, bilimsel ve sistemli değildirler. Genel hermeneutik ise özel hermeneutiklerin daha kapsamlı olanıdır. Çünkü genel hermeneutik özel hermeneutikler gibi tek bir konuya dokunmaz, konuşma da dâhil olmak üzere tüm alanlara dokunmaktadır. Böylelikle evrensel hermeneutik ilkelerinden bahsedilebilir. Schleiermacher’a ait olan bu yöntem daha sonra Dilthey’in ele almış olduğu hermeneutikte sistematik ve düzenli bir hal alacaktır (Taşdelen 2008:89). Schleiermacher’a kadar hermeneutik, sadece anlaşılması güç olan kavramları anlamak ve yorumlamak için kullanılmıştır. Schleiermacher ile birlikte “anlama” problem olarak ortaya çıkmıştır (Öztürk, 2009: 154).

Schleiermacher hermeneutiği tekil kaidelerden meydana gelmiş olan bir alan olmaktan çıkarmış, nesnel olarak anlamının elde edildiği bir felsefi öğreti haline getirmiştir. Ortaya konulan tüm metinlerin yorumunda herkes için geçerli olan bir hermeneutik anlayışını hedeflemiş olsa da, bunu gerçekleştirmek için açıklama yapmamıştır. Schleiermacher'dan sonra hermeneutiği epistemolojiye doğru yönlendiren isim Dilthey olmuştur (Karakaya, 2015: 11).

Felsefi hermeneutiğin en önemli temsilcisi olan Dilthey'in hermeneutiğe yapmış olduğu katkı yadsınamaz bir gerçektir. Çünkü Dilthey, hermeneutiğin temel özünü oluşturmuş olan "anlama" kavramını sosyal bilimlerin yapı taşı olarak dile getiren ilk önemli düşündürdür (Topakkaya, 2007: 75). Hermeneutiğin önemli temsilcilerinden biri olan Dilthey, 20. Yüzyıldaki hermeneutik tartışmalarının başlatıcısıdır. (Kavlak, 2007: 12).

Dilthey'in felsefesindeki temel problem; pozitivistlerin belli başlı düşüncelerine karşı çıkmak olmuştur. Pozitivistler doğa bilimlerini ön planda tutup, tin bilimlerini de doğa bilimlerinin egemen olduğu bir alan olarak görmüşlerdir. Dolayısıyla Dilthey'in buradaki asıl amacı; tin bilimlerini doğa bilimlerinin egemenliği altından çıkarıp, tin bilimlerinin daha üstün bir bilim olduğunu göstermektir. Çünkü doğa bilimleri ve tin bilimlerine bakıldığında, iki alanında kendilerine ait farklı yöntemleri söz konusudur. Doğa bilimleri "açıklama" yaparken, tin bilimleri "anlama" ile uğraşmaktadır. Yani tin bilimlerinin ele almış olduğu asıl ortam "yaşamın kendisidir." (Topakkaya, 2007: 76). Dolayısıyla tin bilimleri doğa bilimlerinin yöntemini ile açıklanamaz ve bu yöntemi örnek olarak herhangi bir açıklamada bulunamaz.

Doğa bilimlerinin üstün olmasına neden olan insandır. Ancak Dilthey'e göre insan kavramı doğa bilimciler tarafında eksik olduğundan daha farklı bir şekilde değerlendirilerek ele alınmıştır. Doğa bilimcilerin düşüncesi olan insanı sadece akıl sahibi canlı olarak ele alınmasını ve onu diğer tüm özelliklerinin dışında tutulmasını eleştiren Dilthey için var olan konu insana yapılan büyük haksızlıktır. Dilthey doğa bilimcilerin düşüncesini eleştirirken akli ne yüceltmış ne de küçümsemiştir. Dolayısıyla o da aklın insan için ne denli büyük bir nimet olduğunun farkındadır. Ancak ona göre sadece akla yoğunlaşarak insana ait diğer tüm özelliklerin dışarda bırakılması doğru bir düşünce değildir (Acar Vanleene, 2012: 156). Çünkü insan akıl yetisini ve aklını kullanarak doğa bilimlerini üstün kılmıştır. Fakat şöyle düşünülürse "Madem insan, akli ve yetenekleri ile doğa

bilimlerini üstün kılmıştır. O halde insan aklı hangi bilime aittir?” sorusuna cevap aramak gerekecektir. Bu soruya verilecek en uygun ve kesin cevap tin bilimleri olduğudur. Dolayısıyla insan tin bilimlerinin konusu olduğu, doğa bilimlerinin ise doğruluğuna ve kesinliğine karar verdiği için tin bilimleri doğa bilimlerinin daha üstündedir. Çünkü bir şeyin ne olduğunu bilmek için “neden ve niçin” sorularının sorulması gerekir. Bu da o şeyi anlamayı sağlar. Doğa bilimleri ise o şeye sadece “nasıl” sorusunu yöneltir. Dolayısıyla sadece açıklama yapar ve nasıl olduğunu anlamaya çalışmaz. Bir şeyi bilmek o şeye sorulan “neden ve niçin” sorularıyla mümkündür. Bu soruları soran da tin bilimleri olduğu için, Dilthey’ e göre tin bilimleri doğa bilimlerinden daha üstündür.

“Anlama” olmadan “açıklama” yapılamaz. Bu yüzden doğa bilimleri tin bilimlerine bağımlıdır. İşte Dilthey tam da bunu göstermek istemiş, doğa bilimlerinin üstünlüğüne bir darbe vurmuştur. Her ne kadar tin bilimlerinin doğa bilimlerinin yöntemi ile ele alınmasına karşı çıkmış olsa da, doğa bilimlerinin yöntemine kesinlikle karşı değildir. Dolayısıyla buradan şöyle bir sonuç çıkar. Tin bilimlerinin yöntemi kendine, doğa bilimlerinin yöntemi de kendinedir. Hiçbir yöntem farklı bir alan için kullanılmamalıdır.

Kısaca hermeneutik Schleiermacher tarafından tüm disiplinleri kapsayan geniş bir yorum kuralı olarak etkisini göstermiş; Dilthey de ise doğa bilimlerinin karşısında tin bilimi olarak ortaya konmuştur. Yani hermeneutik Schleiermacher tarafından bir “anlama öğretisi” şeklinde ifade edilmiş, Dilthey ise Schleiermacher’ dan farklı olarak hermeneutiği, doğa bilimlerinden üstün olan tin bilimlerinin yöntemi olarak ortaya koymuştur (Topakkaya, 2007: 90).

3. GADAMER HERMENEUTİĞİ VE TEMEL KAVRAMLARI

Gadamer kendi düşünce sistemini oluşturmak amacıyla pozitivistleri eleştirmiştir. Onun pozitivistleri eleştirdiği önemli bir nokta vardır. Ona göre hakikat 19. Ve 20. Yüzyılda bilimsel pozitivist yönetime bırakılmamalıydı. Çünkü bilimsel pozitivist yöntem tin bilimleri geri planda tutarak, bir bakıma ona hâkimiyet kurmak istemiştir. Gadamer’e göre felsefenin en önemli adımı, teknolojinin egemenliğine karşı pratik ve siyasi olan aklı koruyup, onu müdafaa etmektir (Kavlak, 2007:30). Bu da felsefi hermeneutiğin başlangıç noktasını oluşturacaktır.

Gadamer “Hakikat ve Yöntem” eserinde herkesten farklı bir bakış açısı sergilemiştir. Ona göre; anlam problemi sadece bilimlere ait bir problem değil, aynı zamanda insan yaşamına da ait bir problemdir. Bu bakımdan hermeneutiğin temel görevini yazıya dökülmüş metin ve konuşmayla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda insan tarafından oluşturulmuş olan her şeyin de bir anlamı olduğundan ve bundan hareketle ortaya çıkan anlamı yeniden yorumlamak şeklinde tasvir etmiştir. Ortaya koymuş olduğu önemli eserindeki amacında Dilthey’de olduğu gibi tek bir yöntem üzerinde durup onu tanımlamak yerine, daha farklı bir bakış açısıyla hakikate ve bilgiye ulaşmak istediğini dile getirmiştir (Çelik, 2013: 129).

Gadamer’e göre anlam geleneksel hermeneutik düşünürlerinin savunmuş olduğu gibi bütünüyle özneye bağlı bir işleyiş olarak görülmemelidir. Anlama bireyde bulunan geçmiş ve şimdiki zamanın daima birlikte bulunduğu geleneksel bütüne yönelmek demektir. Dolayısıyla “anlama” Gadamer için, kendisinin farkında olan bireyin, yine kendisinin seçmiş olduğu bir objeye iştirak etmesini ve o obje hakkında bilgi edinmesini sağlayan bir metot değildir. Anlama anlaşılacak istenenin bizzat içinde bulunmaktır. Kısaca “anlama” bir oluşumu ifade eder (Topakkaya, 2007: 86).

Ona göre; bir insan ilk olarak kendini daha sonra da etrafındakileri anlamak için tarihine muhtaçtır. Çünkü tarih hep bizden öncedir. Dolayısıyla o bize değil, biz ona aittir. Biz bu tarih içerisinde ilk olarak kendimizi tanıy ve şekillendirebiliriz. Yani birey kendini içinde yaşadığı toplum, kültür içerisinde anlayabilir. İnsanın kendini fark edışı de tarihin kısır döngüsü içinde gerçekleşmektedir (Kavlak, 2007:30). Bu da şuna işaret eder ki; tarihten, gelenekten koparak bir anlamın olması mümkün değildir. Çünkü insanoğlu doğumundan ölümüne kadar olan süre zarfında hep bir anlama çabası içindedir. Anlama da ancak bireyin geçmişinde olan ve şimdi de bulunan geleneği harmanlayarak, kendini bir yerde konumlandırması ve kendi eylemi olarak düşünülmektedir. Yani her şeyde olduğu gibi bütünü anlayabilmek için parçayı, parçayı anlamak için de bütünü bilmek gerekir. Bu yüzden tarih ve gelenek göz ardı edilip, örtbas edilemez (Kavlak, 2007:31).

Gadamer’e göre anlama tarih içinde var olan bilinçli insanların kendilerini içinde yaşadıkları dünyaya bağlamanın en temel yoludur. Dolayısıyla anlama ediminin epistemolojik bir anlamdan ziyade ontolojik bir anlamı mevcuttur. Buna bağlı olarak anlama Gadamer’e göre insana dair her şeyi ve dünyayı içinde barındırmaktadır. Bilim içinde bağımsızlığı olan anlama edimini bilimsel

yöntemlerin terimleri bağlamında yorumlanma çabalarına karşı direnmektedir. Çünkü anlam bilimlerinin sanatın, felsefenin, tarihin tecrübesiyle sıkı ilişkisi vardır. (Gadamer, 2008: 34).

Kısaca Gadamer'in felsefi hermeneutiğine bakılacak olursa, felsefi hermeneutikle ilgili önemli özellikler ortaya koymuştur. Bu özellikleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Önyargıyı tüm anlamların temelinde bulunan öz olarak görmesi ve buna bağlı olarak gelenek ve otoritenin yeniden ele alınması,
- Anlamanın bir olay ve oluşum şeklinde belirtilmiş olmasını “anlamanın yapısal ontolojik yönü” olarak ele alması,
- Anlama açısından zamanlar arasındaki farklılığın ne derece önemli olduğunun dile getirilmesi,
- Anlamada tarihsel etki bilinci ve ufukların kaynaşması kavramının birlikte ele alınması,
- Anlama için önemli bir konu olan başkasına yönelme ilkesinin ne kadar önemli olduğunun belirtilmiş olması (Topakkaya, 2007: 85-86).

Gadamer'in oluşturmuş olduğu felsefi hermeneutiğin en temelinde bu beş ilkenin bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

3.1. Temel Kavramlar

Gelenek ve Önyargı

Gadamer' in düşünce dünyasında “tarihsellik” kavramı önemli bir yer teşkil eder. Aydınlanma dönemine bakıldığında bilimsel, nesnel, objektif bilginin üzerine doğru bir yoğunlaşma söz konusu olmuş, bu sebeple tarihsellik geri plana atılmıştır (Öztürk,2010: 88). Gadamer Aydınlanma düşüncesindeki bu eksikliği fark ederek, dönemde ortaya konulmuş, kabul edilmiş kavramları sorgulamaya başlamıştır. “Çünkü deha sanatı ve tarihsel bilinç anlayışının bu “tarihsellik dışı” tecrübeleri aydınlanma düşüncesinin attığı tohumlarla filizlenmiştir.” (Öztürk, 2010: 88). Ortaya çıkmış olan iki anlayış; Gadamer' e göre tarihsellikten tamamen yoksundur. Aynı zaman da Aydınlanma düşünürleri, nesnel, objektif olan bilginin peşinde oldukları için en önemli kavram olan “önyargı ve otorite” kavramlarını kabul

etmemişlerdir. Oysa bu iki önemli kavram Gadamer’ de anlamının ön koşulu olarak karşımıza çıkmaktadır (Öztürk, 2010: 88).

Önyargı anlamının temel koşulu olarak adlandırılır. Gadamer’in bu kavramı Heidegger’den aldığı da söylenebilir. Çünkü Heidegger hermeneutiğinde anlamının temelinde bulunan bir “ön görüş” “ön yapı” bulunmaktadır. Bu kavram da Gadamer’in felsefi hermeneutiğinde önemli bir yer teşkil eder (Toprak, 2003:75). Gadamer’in önyargı kavramı hakkındaki düşüncelerine değinmeden Aydınlanma düşüncesinde kavramın nasıl ele alındığına bakmak yerinde olacaktır. Aydınlanma düşüncesi herhangi bir konuyu ele alırken önyargılardan tümüyle arınmamızı ister. Aydınlanma düşüncesine göre bir inceleme ancak önyargıdan bağımsız ve nesnel bir şekilde gerçekleştirilebilir. Dolayısıyla önyargı kavramı Aydınlanma düşüncesinde tamamiyle olumsuz bir anlama bürünmüştür. Oysa Gadamer de bu durum farklı şekilde ele alınmıştır. Ona göre, önyargı hem pozitif hem de negatif yükü bünyesinde taşıyan, olumlu ve olumsuz anlamları içinde barındıran bir kavramdır. Aydınlanma düşüncesinde ise bu kavramın sadece negatif yükü ön plana çıkarılmıştır. Böylelikle geleneğin tenkitinin yapılması ve hatta zihnimizden atılması suretiyle de belirleyici bir önyargıya son verilme istenmiştir (Ertürk, 2003:60).

Ona göre anlama önyargılarımız sayesinde mümkündür ve önyargıya göre şekillenmektedir. Önyargı sadece “anlamının ön yapısı olmanın yanında aynı zamanda anlamının önceden verilmiş ufku olarak da görülmektedir” (Toprak, 2003:75). Önyargılar sadece kişinin yargıları olmayıp, aynı zamanda kişinin tarihsel bir varlık olduğunun da göstergesidir. Dolayısıyla önyargılar vazgeçmemiz gereken veya vazgeçeceğimiz şeyler değildir. Aksine geçmiş anlamamızı sağlayan önemli bir unsurdur ve varlığımızın temelini oluşturmaktadırlar (Palmer, 2002: 239).

Kısaca, varlığımızı oluşturan şey yargılarımızdan çok önyargılarımızdır. Önyargılar zorunlu olarak hakikati tahrif etmeleri kaçınılmaz, doğrulanmamış ya da hatalı şeyler değildir. Aslında varoluşumuzun tarihselliği, önyargıların deneyimlerimizde yola çıkış noktası olduğunu ifade eder. Önyargılar dünyaya açılışımızın temelleridir (Kavlak, 2007:31).

Etki Tarihi Bilinci ve Ufukların Kaynaştırılması

“Etki tarihi bilinci ve ufuk erimesi” başlığı altında, “ufuk ve etki tarihi bilinci” kavramının Gadamer için ne anlama geldiğine bakılacaktır. Gadamer’ in oluşturmuş olduğu “ufuk” kavramı yabancı olduğumuz geleneğe nasıl yakınlaştığımızı, önyargıları ne şekilde eleştiri süzgecinden geçirdiğimizi ve en önemli sorusu olan “anlamanın nasıl oluştuğu” sorusuna cevap vermektedir (Öztürk, 2010: 103). “tarihsel etki bilinci” kavramının ise, tarihlerini unutmuş toplumlar için bir örnek teşkil edebileceği söylenebilir.

Gadamer’ in üstünde sıkça durmuş olduğu bir kavram olan “etki tarihi” nin iki farklı özelliği olduğu söylenebilir. Ortaya koymuş olduğu bu kavramla tüm anlamların tarih içinde bir yeri olduklarına ve kendilerine ait ufkunun olduğunu dile getirmiştir (Toprak, 2003: 82). Yani “etki tarihi” hem tarihi bir dayanağı, hem de konumlanışı ifade etmektedir. Bu bağlam da “etki tarihi bilinci” ni de “tarih tarafından değiştirilmiş olan bilinç ve bu değişime uğramanın bilinci “ olarak açıklamıştır (Toprak, 2003: 82). Dolayısıyla birey Gadamer’ e göre anlama aşamasındayken tarihsel bir varlık olduğunun da farkındadır. Çünkü Gadamer geçmişin ve geleneğin önemini sürekli vurgulamaktadır.

Önemsemiş olduğu geçmiş ve gelenek için şu cümleleri kurmuştur. “Bilim tam bir teknokrazi haline gelip, “varlığı unutma” nın “kozmetik gecesi”ne, Nietzsche’ nin kehanette bulunduğu nihilizme, neden olunca, akşam gökyüzünde batmakta olan güneşin geri dönüşünün ilk ışıklarını aramak için diğer tarafa dönmek yerine, onun son ışıklarına bakılmaz mı? “(Tatar, 2001: 298). Söylediği bu sözde görüldüğü gibi Gadamer, geçmişe zorunlu olarak bağlı olduğumuzu bir kez daha vurgulamıştır. Aslında geçmiş; geleceğin ne kadar önemli olduğunu vurgulayan bir unsurdur (Tatar, 2001: 298). Kısaca anlam öznel bir durum değildir, yorumcu ile yorumlanan şey arasındaki bağı sağlayan da tarihin ta kendisidir (Tatar, 2001: 298). Tarihin anlam üzerindeki etkisinin her zaman var olduğunu kabul eden bilince de “etki tarihi bilinci” adını vermiştir (Toprak, 2003: 83).

Gadamer’ in önemli görüp ortaya koyduğu ve felsefesinde kullandığı diğer bir kavram da “ufuk” kavramıdır. O bu kavramı insanoğlunun doğası gereği sonlu bir varlık olduğunu göz önünde bulundurarak ortaya koymuştur (Gadamer, 2008: 230). Bu bağlamda “durum” kavramı ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu kavram bireyin yorum imkanını daraltan bir bakış açısını ifade etmektedir (Toprak, 2003: 83).

Gadamer'e göre "ufuk" kavramında "durum" kavramının için de konumlandırılmaktadır. Çünkü durumların ortaya çıkmasını sağlayan unsur ufuklardır (Öztürk, 2010: 104). Bu bağlam da kısaca "ufuk" kavramını tanımlayacak olursak; bir noktadan bakıldığında görebildiği derece de her şeyi kapsayan alan olarak tanımlanmaktadır (Toprak, 2003: 83).

Buradan çıkarılacak sonuç şudur ki; bir insanın ufkunun olması demek, o insanın bir bakıma etrafındakilerle sınırlı kalmayıp, onun dışındaki şeyleri de görmesi demektir. Öyleyse; herhangi bir şeyi anlamak için – bu bir eser ya da gelenek olabilir- zorunlu olarak tarihsel ufuklarımızın olması gerekir (Öztürk, 2010: 104). "Ufuk" kavramı ön anlamaları mümkün kılmaktadır. "Ufuk" kendimizin belirlemiş olduğu bir kavram değildir. Bu kavram aile ve toplum tarafından önceden belirlenmiş, doğumumuzla birlikte içine girmiş olduğumuz, geçmişten ve gelenekten söz eden tarihsel zamanla birlikte aktarıla gelmiş olan bir mirastır (Gadamer, 2008: 60). Buradan da görüldüğü üzere Gadamer, kendimizi gerçek anlamda anlayabilmemizin yolunun bir bakıma geleneği bilmekten, farkında olmaktan geçtiğini belirtmiştir. Geleneğin bu denli önemli bir unsur olduğunun farkına varılmazsa; anlamamızı sağlamanın temelinde bulunduğu bilinmezse; bu ufkun dışında hareket edilemez (Öztürk, 2010: 104).

Gadamer de "tarihsel ufku" n olması gerektiği kanısındadır. Çünkü bir insanın geçmişte ki herhangi bir olayı hayal etmesi, kendini başkasının yerine koyması için önemli bir unsurdur (Toprak, 2003: 84). Ama bunu yaparken, kişinin de kendine ait olan bir ufku vardır. Birey ancak kendi ufkunu da göz önüne alırsa; kendini başkasının yerine gerçek anlamda koymuş sayılacaktır. Ufuk denilen şey, hem bizim onunla beraber hareket ettiğimiz, hem de onun da bizimle birlikte hareket etmiş olduğu hareketli bir olgudur. Bu bağlamda "ufukların kaynaşması" na bakacak olursak; "tarihsel bir ufku, ilk kez bu ufuk içinde ortaya çıkan hakikat iddiasıyla belli bir uzlaşmaya vararak mevcut ufuk içinde aşmaktır" (Tatar, 2004 :295). Yani ufukların kaynaşması şu şekilde olmaktadır. Şu an ki ufuk ile geçmişte bulunan ufuk arasında farklılıklar olacaktır. Bu farklılığın en aza indirgenmesi ve farklılıkların aşılması amacıyla, ortak bir konumda bu farklılıklar ortaya çıkarılır ve geçmişle şimdi ki arasında zorunlu olan bağla farklılıkların üstesinden gelinmeye çalışılır. Oluşturulmaya çalışılan bu birlikle, ortak bir zemin de ele alınan bu iki şey de yeni ufuklar ortaya çıkabilir. Hakikatin bağlayıcı gücü nedeniyle aşılmaya çalışılır.

Bu birlik, her iki bağlamın ortak bir konu (soru) üzerinde karşılıklı olarak test edilmeleri sonucu ortaya çıktığı için, daha önce hiç birisinde açıkça var olmayan veya görülmeyen yeni (beklenmedik) bir bakış açısı yani ufuk olabilir. Dolayısıyla ortaya yeni bir ufuk çıkmıştır. Ortaya çıkmış olan bu ufuk, kendi içinde bölünmeye devam edecektir. Çünkü, şu anki ve geçmiş arasındaki farklılık sürekli mevcuttur. Bu sebeple bu oluşum yeni bir ufka karşı bir zemin hazırlamış olacaktır, her yeni ufuk kendi içinde bölündüğü için de hep böyle devam eder. “Buna göre ufukların kaynaşması, belli bir konu (sorun) üzerinde geçmiş ve şimdi arasında sürekli cereyan eden birlik ve ayrılık (ötekilik) diyalektığıdır” (Tatar, 2001: 295).

Aynı zaman da yukarıda da değinilmiş olan bu durum üretkenliğe de işaret etmektedir. Çünkü geçmişe yönelmek bir bakıma geleceğe yönelmek anlamına gelir. Üretken anlama ile geçmişe ait bir metin şu an ki durum ile kendi anlamına da aşarak geleceğe yönelmektedir (Tatar, 2001: 295). Bireyin şu an içinde bulunduğu ufukla geçmiş metinlere doğru hareket ediyor olması, bilincin tarihin etkisinde kaldığının en büyük göstergesidir. Böylelikle tarihin hem iyi hem de kötü bir yönünün var olduğu söylenebilir. Çünkü içinde bulunulan ufkun belli çerçevelerde şekillendirerek bilincin varlıkla yaklaşmasına sebep olmakta, hem de geçmiş dönem yaşamış insanlar gibi, onların bir şeyi algıladıkları biçimde şu an ki insanın da onlar gibi algılamalarının önünü kesmektedir (Tatar, 2001: 295- 296).

Kısaca toparlayacak olursak; Gadamer’ in söylemek istediği şey, anlama edimini gerçekleştirmiş olan her bireyin, hem kendi ufkuna sahip olduğunu, hem de tarihsel bir konuma ait olduğunu söylemektir. Ele alınan bu ufuk anlamayı daraltmamaktadır. Çünkü yukarıda da değinildiği gibi; bölünmemelerle yeni ufuklar ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla ufuk doğası gereği hareketli bir yapıya sahiptir (Toprak, 2003: 85). Aynı zamanda Gadamer, ufukların kaynaşması üzerine ortaya koymuş olduğu bu söylemlerin amacının, “etki tarihi bilinci” nin nasıl kendini gösterdiğini ortaya çıkarmak üzere ortaya koyduğunu dile getirmiştir (Toprak, 2003: 85).

Dil ve Oyun

Gadamer hermeneutiğinin de dilin önemi büyüktür. Ona göre dil, sadece sembolik formlar içinde yer alan bir araç değildir (Gadamer, ff:154). Dil elimizde var olan nesne değil, içinde yaşadığımız ve kendisiyle dünyamızı algıladığımız bir araçtır (Çetin, 2019: 81).

Dil, “içinde anlamının gerçekleştiği, dünya içinde varlığımızın temel işleyiş modu ve dünyanın oluşumu ile ilgili her şeyi içine alan form” olarak ifade edilmiştir (Kavlak, 2007:35). Dil önemli bir sorun teşkil eder ve bu sorun felsefi hermeneutiğin de temelini oluşturmaktadır. Dil, anlamının mihenk taşı olmakla birlikte, “varoluşu anlama üzerine yoğunlaşan varoluşsal hermeneutiği aşarak, dili anlamaya, daha doğrusu var oluşun içinden bize hitap eden dil aracılığıyla varoluşu anlamaya yönelir (Tatar, 2001: 301). Yani bu bağlam da şu anlaşılabilir ki, Gadamer’e göre nasıl ki ön anlama gerçekleşmeden asıl anlam ortaya çıkmıyorsa, aynı şekilde dilin içinde vücut bulmamış birinin de varlığının meydana gelmesi ve şekillenmesi mümkün değildir (Öztürk, 2010:113). Çünkü dil insanoglunun dünyaya gelmesiyle ortaya çıkmaz. İnsan dilin içine doğar. Bu bakımdan dilin insanı şekillendirdiğini söyleyebiliriz.

Dil öyle bir şeydir ki, tüm geleneğin, kültürün ve geçmişin taşıyıcısıdır. Kendi içerisinde bir döngüye sahip olan dilde, kelimeler yeniden vuku bulur ve birbirleriyle etkileşim içinde bulunarak anlam ortaya çıkar. Dolayısıyla tüm anlamların en önemli ögesi dildir (Kavlak, 2007:35). Dilde gerçekleşen bu döngü sayesinde doğru bir anlam ortaya çıkmaktadır. Bu doğru anlam ortaya çıkmamış olsaydı, insanın kendini bulması, kendi varlığının bilincinde olması mümkün olmazdı. Her dönemde önceden yorumlanarak, hakkında bilgi sahibi olunmuş bir dünya tasavvuru bulunmaktadır. Demek ki dil, tüm dünya yaşantısını çepeçevre sarmış olan önemli bir unsurdur. İşte Gadamer buna “hermeneutik” adını vermiştir. Gelenekle biçimlendirilmiş olan dil, anlamın temelini oluşturmaktadır (Kavlak, 2007:35).

Gadamer hermeneutik alanındaki düşüncelerine kaynaklık eden dilin alt yapısını “dil oyunu” ile kurmuştur (Ulukütük, 2009: 214). Bilindiği üzere Gadamer oyun kavramını ilk olarak tarih içinde olup bitenleri aşmak amacıyla kullanmıştır. Kısaca hatırlayacak olursak “oyun”u şu şekilde açıklamıştır: “her oyunun nesnel kuralları vardır ve oyunu bu kurallar yönlendirir. Ancak oyunun kendisi bu kuralların nesnelleşmesi değil, bilakis her oyun, bu kuralların ötesinde kendini yeniden gerçekleştirir. Aksi halde oyun, bir defa oynanarak bütün kuralları ile gerçekleştirilmiş olacak ve oyunu defalarca oynamak anlamsız görünecektir. Bunun için bir oyun, oyuncuların, oyunun kurallarını nesnelleştirmesi ile değil, aksine onun oyun olduğunu ve kendi özelliklerini de oyun içinde kaybettiklerini anladıkları zaman anlamlı hale gelir” (Ulukütük, 2009:213). Dolayısıyla oyun kavramıyla sanat eserinin kendi oluş modundan söz eder (Gadamer, 2008: 141).

Yukarıda görüldüğü şekliyle oyun kavramını tanımlayan Gadamer anlamanın temel unsuru olarak gördüğü dili de “dil oyunu” olarak temellendirmiştir. Gadamer var olmanın içinde yer alan; insana, bireye karşı konuşan dil aracılığıyla varoluşu farklı boyutlara götürmeye çalışmıştır. Çünkü dil, tarihin kendini devam ettirmesi ve var olması için önemli bir unsurdur. Tarih kendini ancak dil aracılığıyla gerçekleştirebilir. Bu sebeple anlama ve dil arasında gerçek manada bir ilişki söz konusudur. Yani bireyin zihni dilsel bir yapıya sahiptir. Akılsallık da dil ile birlikte oluştuğunu göre; asıl olan şey yani bir bakıma hakikat kendini ancak tarih sayesinde gösterebilir. Dolayısıyla bu, dil ile varlığın, birbirine bağlı olan iki önemli unsurun var olduğunu göstermektedir (Ulukütük, 2009: 214).

Dolayısıyla dil varlığın farklı şekillerde kendini göstermesini yansıtmaktadır ve dil varlıktan ayrı bir unsurdur. Yorumcu, ele aldığı metinde hiçbir zaman herkes için geçerli bir şey bulamadığından, varlığın anlamı da bu bakımdan dilde farklı şekillerde tezahür etmektedir. Böylelikle, nesnelleştirilemeyen varlık, temel ötekiliğini korur ve ontolojik anlama faaliyeti sonsuz bir boyut kazanır (Varlık, 2012:181). Gadamer’in hermeneutiğinin metafizik yönünün de burası olduğu söylenebilir. Çünkü burada anlatılmak istenen şey yaşamın farklı anlayışlarının her defasında aşılmasıdır (Varlık, 2012:181).

Kısaca; gelenek, kültür, tarih varlığını dil aracılığıyla göstermektedir. Herkeste bulunan önyargıları da tarih, gelenek vb. gibi unsurlar etkiler, bu da zihnimize yansır. Geçmiş her zaman geleceği bize yansıtmaktadır. Çünkü ancak geçmiş sayesinde insan, gelecekle ilgili tahminlerde bulunabilir. Dolayısıyla, herhangi bir durumu anlamaya çalıştığımızda bizden önceki dönemin etkisi altındayızdır ve onu yansıtırız. Yani zihin sürekli geçmişin tekelinde olduğu için, anlamada nesnel olmak mümkün değildir (Kavlak, 2007:37).

Yukarı da bahsedilmiş olan birçok düşünce ile -tarihsellik, dilsellik vs.- Gadamer felsefi hermeneutiğin en temel özelliklerini ortaya koymaya çalışmıştır. Gadamer sayesinde felsefi hermeneutik Dilthey’de olduğu gibi tin bilimlerinin yöntemi olmaktan ziyade, özgürlük kavramını temele alarak felsefi bir yöne doğru eğilmiş ve daha da zenginleştirilmiştir. Böylelikle hermeneutik sadece bir yöntem olmaktan, içinde bulunduğu sınır durumlardan çıkarılmış, varlığın kendi kendini anlamlandırması ile uğraşan önemli bir alan haline gelmiştir. Aynı zaman da “anlama ve dil” gibi önemli kavramlar Gadamer’le birlikte asıl anlamlarına

kavuşmuştur. Çünkü Gadamer'den önce bu kavramlar yöntemsel bir anlama sahiplerdir (Topakkaya, 2007: 91).

3.2. Gadamer Öncesi Dönem Tenkiti ve Kendi Özgün Katkıları

Felsefe tarihi içinde, hermeneutiğin önemli bir yeri vardır. Antik Yunan'da başlanıldığı düşünülen hermeneutik düşünce ilk olarak teolojik, son olarak da felsefi olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda teolojik hermeneutiğin alt yapısını da felsefi hermeneutiğin bulunduğu anlaşılmaktadır. Çünkü felsefi hermeneutik; insanın kendini, sergilemiş olduğu davranışları, hayatını, ortaya koymuş olduğu her türlü metni ve düşüncüyü sorgulayıp anlamak amacıyla ortaya konulmuş olan bir öğretilerdir. Bu yüzden felsefi hermeneutik hayatımızın her alanında bulunduğu gibi, teolojik hermeneutiğin temelinde de bulunmak zorundadır. Dolayısıyla teolojik hermeneutik ele alınırken, felsefi hermeneutikten bahsedilmemesi büyük eksikliklerdir.

Bu eksikliği tamamlamak amacıyla Schleiermacher'dan bahsedilebilir. Schleiermacher; özel hermeneutikleri eleştirmiş, bu öğretilerin ayrı ayrı yöntemlerle anlaşılması yerine, daha geniş kapsamlı bir yöntemle ele alınmaları gerektiğini öne sürmüştür (Karakaya, 2015: 11). Fakat şöyle bir eksiklik var ki; Schleiermacher de bir yöntem tespiti yapmanın dışına çıkamamıştır. Oysaki hermeneutik sadece bir yöntem olarak ele alınmamalıdır. Çünkü hermeneutik anlama sanatı olduğu için yöntemden daha fazla bir şey ifade etmektedir.

Schleiermacher'dan sonra gelen, önemli bir düşünür Dilthey'dir. Dilthey'in de Schleiermacher gibi hermeneutiğe katkıları büyüktür. Doğa bilimlerinin yöntemi ile tin bilimlerinin ele alınıp açıklanamayacağı görüşünü öne sürmüş, tin bilimlerinin yönteminin hermeneutik olduğunu yani "anlama" olduğunu ön plana çıkarmış, tin bilimlerini doğa bilimlerinin hâkimiyetinden kurtarmak istemiş, onun daha üstün bir bilim olduğunu savunmuş ve temellendirmelerini de bu yönde inşa etmiştir.

Dolayısıyla buraya kadar bakıldığında her düşünür kendi döneminin özelliklerini yansıtmış, bir bakıma kendi dönemi içinde bulunan eksikliklerin bir kısmını ele alarak çözüm getirmeye çalışmışlardır. Fakat buraya kadar hermeneutiğe bakıldığında büyük eksiklikler görülmektedir. Her ne kadar Schleiermacher; evrensel bir hermeneutik anlayıştan bahsedip, anlamının herkes tarafından ancak belli yorumlama yöntemlerinden yararlanarak gerçekleştirileceğini öne sürmüş olsa

da; bu hermeneutik alanı daraltmaktan başka bir şey değildir. Çünkü yukarıda da değindiğimiz gibi hermeneutik sadece bir yöntem olarak ele alınamaz. O yöntemden daha üstün ve geniş bir yapıya sahiptir, hermeneutiğın üstünde bu denli sınırlama yapılamaz. Ama Schleiermacher'a da haksızlık etmemek gerekir ki; en azından kendinden önceki düşünceler bağlamında, özel hermeneutik yerine, bunu daha da genişleterek evrensel hale getirmeye çalışmıştır. Ortaya konulan tüm metinlerin yorumunda herkes için geçerli olan bir hermeneutik anlayışını hedeflemiş olsa da, bunu gerçekleştirmek için açıklama yapmamıştır. Dolayısıyla bu düşüncesini temellendiremediğinden; ortaya atmış olduğu düşüncesi askıda kalmıştır. Bu durumda düşüncelerindeki eksikliğin ve temellendirememiş olmasının en büyük sebebidir.

Dilthey'e bakıldığında da düşüncelerinin merkezine özneyi koymuş olan Dilthey'in de tıpkı Schleiermacher'deki gibi bir yöntem üzerine çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Her ne kadar Dilthey'in düşüncelerinde "tarihsellik" kavramını ön plan da tutmuş olduğu görülse de; o tam olarak tarihten ve gelenekten yararlanan bir insandan bahsetmiş olmaktan ziyade; doğa bilimlerinin tarihten soyutlanmış bir insan modeli yaratmasının karşısında durmak amacıyla böyle bir düşüncüyü öne atmış olduğu söylenebilir. Fakat "tarihsellik" Dilthey'in bahsetmiş olduğu kadar basit bir kavram değil, insan için olmazsa olmaz unsurlar arasındadır. Çünkü insan tarihinden, kendinden önce oluşturulmuş değerlerden ve maneviyattan kopamaz, koparılamaz. Çünkü insanoğlu bunlardan soyutlanarak anlaşılabilir bir varlık değildir. İnsan kendini ve çevresindekileri anlamak için tarihine muhtaçtır. Dolayısıyla "tarihsellik" bu denli küçümsenemez. Aynı zaman da tin biliminin yöntemi olarak hermeneutiği görmüş olması da hem özneyi hem de hermeneutiği sınırlandırıp, statikleştirmektedir. Çünkü hermeneutik alan sadece bir bilimin yöntemi olacak bir şey değil, aksine hayatımızın her alanında kendini göstermiş olan yapıdır.

Makalemizin asıl unsuru olan Gadamer, ortaya koymuş olduğu düşüncelerinde ne tam olarak hakikatin ne olduğuna dair bir yorum yapmıştır, ne de kendinden öncekiler gibi sadece yöntem üzerine odaklanmıştır. Felsefi hermeneutik asıl anlamıyla ve geniş bir yelpazeyle Gadamer tarafından şekillendirilmiştir.

"Anlamak nasıl mümkündür?" sorusunun diğer düşünürler gibi üstünde duran Gadamer; kendinden öncekilerden farklı olarak hermeneutiğın sadece bilimlerin açıklanması ya da öne sürülmüş bir metnin, konuşmanın anlaşılması şeklinde

yorumlamamış, o hermeneutiği insandan çıkmış her türlü şeyi yorumlama sanatı olarak tasvir etmiştir. Ayrıca Gadamer'in hermeneutik anlayışı bireyin var olma tarzı olarak yansımış, Dilthey gibi herhangi bir yönteme dayandırılmamıştır.

Gadamer kendinden önceki klasik hermeneutiği savunanları özneyi merkeze aldıkları için eleştirmiştir. Çünkü ona göre anlama, statik bir durum değildir. Herhangi bir olay karşısında gösterilmiş olan tepki olmaktan ziyade, anlama bir oluş içerisinde. Özne tek başına hareket etmez, aynı zamanda dünü ve yarını da bir bütün olarak göz önüne almaktadır. Anlama bir oluştur, çünkü anlama anlaşılacak istenen bir şeyin içindedir. Dışında olan bir durum değildir. Buradan hareketle görüyoruz ki Gadamer; hermeneutiği genişleterek hem dünü hem de yarını bu alanın içerisine koymak istemiştir. Yani tarihsellik her bakımdan insan için önemli bir unsurdur.

Üstünde durduğu ve felsefi hermenutiğinin en önemli kavramı olan “tarihsellik” üzerinde çok durmuş olan Gadamer; düşünceleri bağlamında haklı olarak Dilthey'i eleştirmiştir. Dilthey her ne kadar “tarihsellik” kavramını kullanmış olsa da bu Gadamer'deki tarihselliğin aksine doğa bilimlerinin oluşturmuş olduğu gelenekten soyutlanmış özneye karşı yine doğa bilimleri bağlamında farklı bir özneyi ortaya koymasını temellendirmek amacıyla kullanmıştır. Dilthey asıl olan tarihselliği yine doğa bilimlerindeki gibi nesnellik ve objektiflik kavramlarını kullanarak yapmıştır. Bu da tin bilimlerinde bulunan nesneyi yine aynı zamanda tarihten yararlanmadan bulunduğu zamanın şartları altında değerlendirmeye tabi tutmuştur.

Oysa Gadamer hermeneutikte yeni bir ufuk açmış ve hermeneutik literatürü içine önemli kavramlar eklemiştir. Tarihselliği herkesin soyutladığı zamanda Gadamer; aksine tarihselliği hermeneutiğin alt yapısı olarak temellendirmiş, “ön yargı”, “ön malumat”, “gelenek” üzerinde sıkça durmuştur. “Gelenek” derken insanın şu andaki döneminden değil de, ondan önce içinde yaşanılan farklı bir durumdan bahsedilmektedir. İnsanoğluna baktığımızda bugün bile geçmişinden, geleneğinden, tarihten etkilenerek bir şeyleri anlayıp yorumlamaktadır. Çünkü insan varoluşu gereği tarihine muhtaç bir varlıktır. Tarihine ve geleneğine bağlı olduğundan insanda, doğal olarak bir şeyi yorumlarken ve anlamaya çalışırken önbilgi mevcuttur. Dolayısıyla insan okuduğu bir metin içerisinde kendini görür ve görmelidir. Bu önbilgiler anlamayı şekillendirmede de kolaylık sağlamaktadır. Hatta Gadamer için önbilgiler anlamının en temel şartıdır. Ama bu önbilgiler kesinlikle bir ideoloji ekseninde gerçekleşmemelidir. Çünkü ideolojiler insanı

kısıtlayan özelliklere sahiplerdir. İnsanlar o ideolojiler çerçevesinde düşünür ve yorumlarını benimsedikleri ideolojiler bağlamında şekillendirmeye çalışırlar. Karşısındaki metin veya konuşma her ne anlatırsa anlatsın ideolojisine uymadığı takdirde kabul etmez ve dışlamaya meyillidir. Dolayısıyla ideolojiler doğru anlamayı kısıtlayan hatta yanlış anlamalara da sebebiyet verecek unsurlardır.

Bu bağlamda verilmiş olan ideolojileri “kabul edilemez önyargılar” bağlamı içinde değerlendirebiliriz. Çünkü Gadamer’in ön plana koyup temellendirmiş önyargılar “kabul edilemez önyargı” değil, aksine “kabul edilebilir önyargılar” dan bahsetmiştir. Kabul edilebilir önyargıları da belirlemek için gündeme “zaman aralığı” kavramını koyan Gadamer için kabul edilebilir önyargılar sayesinde ancak bir metin tam anlamıyla anlaşılabilir. Zaman aralığı kavramını da açıklarken, bir bakıma ideoloji gibi kısıtlayan bir unsur olarak değil, daha geniş bir ifade olarak ele almıştır.

Ona göre “zaman aralığı” demek, geçmişten günümüze dil aracılığıyla gelen kavramlara insanın ne tam olarak yabancı olduğu ne de tam olarak yakınlaşmış olduğu bir durumdur. Dolayısıyla geniş bir zemini ifade etmektedir. Zaman aralığı sonucunda elde edilmiş olan kabul edilebilir önyargılar ancak doğru anlamayı mümkün kılmaktadır. İdeolojileri örnek vermiş olduğumuz kabul edilemez önyargılar ise yanlış anlamaya sebep olacak unsurları içermektedir. Burada şunu diyebiliriz ki; Gadamer düşüncesini temellendirirken hiçbir unsuru askıda bırakmamış, hepsini makul bir zemine oturtmayı hedeflemiştir.

Yaptığı saptamalarda hala günümüzde doğru bir şekilde varlığını devam ettirmektedir. Ama Gadamer’i okumayan, bilmeyen, bu konuda bilinçsiz durumda olan herkes önyargıyı olumsuz bir unsur olarak görecektir. Günümüzde daha çok önyargı olumsuz bir anlamı çağrıştırmaktadır. Dolayısıyla Gadamer’i okumak, onun düşünceleri ekseninde hareket etmek demek, bir bakıma bireyin çevresini daha farklı bakış açısıyla gözlemleyebileceği kanaatindeyim. Çünkü onun ortaya koymuş olduğu önemli düşünceler sayesinde bireyde yeni ufukların oluşması söz konusu olacaktır. Bu da bireye önyargıların genel itibarıyla olumsuz bir şey olmadığını göstererek, önyargının anlamada ne derece önemli olduğunun farkına varmasını sağlayacaktır.

Önyargı, gelenek, tarihsellik kavramlarından sonra “ufukların kaynaşması ve etki tarihi bilinci” kavramlarını da “anlama”nın temeline oturtmuş olan Gadamer’in sistemli bir şekilde düşüncelerini ortaya koymuş olduğunu ve sisteminin içerisinde

çelişki barındırmadığını görebiliriz. O kendinden önceki tüm düşünürlerden daha fazla tarihselliği ön planda tutmuş ve doğru bir noktaya değinmiştir. Çünkü insan otomat bir varlık değildir. Sadece bilimsel bulgularla insanı tanımlamaya, anlamaya çalışmak demek, onu fizyolojik bir varlığa indirgemekten başka bir şey değildir. Bu da insana yapılmış olan en büyük haksızlıktır. Dolayısıyla insanın sadece biyolojik bir varlık olmadığını anlaşılarak, onun tüm özellikleriyle ele almak gerekir. Bu bakımdan Gadamer'in saptamaları sonucunda ortaya çıkmış olan gelenek-görenek, değer ve kültürüyle bütünleşmiş insanın bu özellikleri tarihe vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla Gadamer daha önce kimsenin göremediği o önemli noktayı görmüş ve bize yansıtma fırsatı bulmuştur.

Gadamer kendinden önceki düşünürler gibi bir yöntem üzerine odaklanmamış ve bilimi ön planda tutmamıştır. Çünkü anlama sadece bir yöntemle ele alınacak ve bilinecek, ya da bilimin ışığında ulaşılabilecek bir unsur değildir. Her bilimsel yöntem olan, ya da bilim sonucunda ortaya çıkmış olan bilgiler hakikati verecek diye bir kaide yoktur. Bugün bile bilimin birçok yanılısı bulunmakla birlikte, ortaya koymuş oldukları birçok bilgi "değişebilir" özellikler taşımaktadır. Kısaca; ne anlama ne de hakikate Gadamer'in de söylediği üzere yöntem ya da bilimle, yani tek bir yol ile ulaşılamaz. İnsan geleneğinden, tarihinden soyutlanamayacak bir varlıktır. Çünkü ancak birey kendini bu şekilde anlamlandırabilir.

4. SONUÇ

Bu çalışmada Gadamer'den önceki dönemde hermeneutiğin sadece bir yöntem olarak ele alındığı görülmüş, Gadamer ile birlikte hermeneutik sadece bir yöntem olarak ele alınmaktan çıkarılmış, hermeneutiğin daha farklı bir bakış açısı kazanarak felsefi hermeneutiğe daha çok yakınlaştırılmak istendiği saptanmıştır. Bu sayede hermeneutiğe farklı bakış açıları kazandıran ve yeni ufuklar açan Gadamer'in hermeneutik alanındaki önemi yadsınamaz bir gerçektir. Ortaya koymuş olduğu hermeneutik alanındaki düşünceler, hem kendi döneminde yaşamış olan düşünürleri, hem de kendinden sonraki dönemlerde bulunan düşünürleri etkilemiş, hermeneutik konusunda Gadamer'e uğranılmadan tartışılmaz duruma gelinmiştir.

Hermeneutik gelenek içinde Gadamer'in önemli olmasının nedeni hermeneutiği ontolojik boyutta ele almasından kaynaklanmaktadır. Hermeneutiği epistemolojik bir problem olarak görmemiş ve doğrudan felsefi bir problem olarak yaklaşmıştır.

Böylece başta anlam sorunu olmak üzere ele almış olduğu diğer tüm konuları da felsefi olarak ele aldığı için felsefi hermeneutiğin izlerine rastlamak mümkündür.

Aydınlanma düşüncesinin temelini oluşturan bazı görüşlere karşı çıkması da ortaya koymuş olduğu felsefi hermeneutiğin anlaşılmasında önemli bir yer teşkil etmektedir. Düşüncelerinin temelini oluşturan önyargı ve gelenek kavramlarının Aydınlanma düşüncesiyle beraber olumsuz ve negatif bir anlama büründüğünü savunan Gadamer, onların aksine önyargı ve gelenek kavramlarını anlama süreci için en önemli unsurlar olarak belirlemiştir.

Kısaca Gadamer'in felsefi hermeneutiğe kendinden önceki düşünürlerden farklı bir boyut kazandırdığını ve hermeneutiğe yeni bir bakış açısı getirdiğini söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Acar Vanleene, S. M. (2012), Wilhelm Dilthey'da "Anlama" Üzerine, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 52, 159-171.
- Bilen, O. (2002), *Çağdaş Yorumbilim Kuramları*, Ankara: Avrasya.
- Çelik, E.E. (2013), Gadamer'in Hermeneutik Ufku ve Nietzsche'nin Perspektivizmi, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 127-144.
- Çetin, E. (2019), Gadamer'in Felsefi Hermenotiğinde Öne Çıkan Hususlar, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 33, 65-95.
- Ertürk, R. (2003), Gadamer'in Felsefi Hermeneutiğinde "Ön Yargı" Kavramı ve Düşündürdükleri, *Felsefe Dünyası Dergisi*, 38, 58- 71.
- Gadamer, H.G. (2008), *Hakikat ve Yöntem Birinci Cilt*, (Çev, H. Arslan, İ. Yavuzcan), İstanbul: Paradigma.
- Karakaya, E. (2015), Hermeneutik-Psikoloji İlişkisi Bağlamında Gadamer Hermeneutiğinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Felsefe Anabilim Dalı, Kayseri.
- Kavlak, A. (2007), Felsefi Hermeneutik ve Dini Hermeneutiğin Karşılaştırılması (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Felsefe Anabilim Dalı, Ankara.
- Öztürk, E. (2009), Hermeneutiğin Tarihsel Dönüşümü, *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 1(2), 145-175.
- Öztürk, E.(2010), Hans-Georg Gadamer'in Hermeneutik Anlayışı(Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Sosyoloji Anabilim Dalı, Malatya.

Palmer, R. E. (2002), *Hermenötik*, (Çev, İ. Görener), İstanbul: Anka.

Taşdelen, V. (2008), *Hermeneutiğin Evrimi: Kesitler*, Ankara: Hece.

Tatar, B. (2004), *Hermenötik*, İstanbul: İnsan.

Tatar, B. (2001), Hans-George Gadamer ve "Hakikat ve Yöntem" Adlı Eseri, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12, 277-306.

Topakkaya, A. (2007), Felsefi Hermeneutik, *Süleyman Demirel Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 4, 75- 93.

Toprak, M. (2003), *Hermeneutik (Yorum Bilgisi) ve Edebiyat*, İstanbul: Bulut.

Ulukütük, M. (2009), Anlamın Dilselliği İçindeki Oyunsallık: Gadamer ve Wittgenstein'da Oyun Kavramı, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 40, 209- 224.

Varlık, S. (2012), Felsefi Hermenötik ve Metafiziğin Sonu Meselesi, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 27, 164- 184.